

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

СЕРГЄЄВ ЮРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК: 342.9

**ОРГАНІЗАЦІЙНО - ПРАВОВІ ОСНОВИ
ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ МОРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ**

Спеціальність 12.00.07 - теорія управління;
адміністративне право і процес;
фінансове право

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса -2000

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі морського та митного права
Одеської національної юридичної академії

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
ДОДІН Євген Васильович,
Одеська національна юридична академія,
завідувач кафедри морського та митного права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **КАЛЮЖНИЙ Ростислав Андрійович**,
Київський інститут внутрішніх справ при Національній академії
внутрішніх справ МВС України, начальник кафедри державно-правових
дисциплін

кандидат юридичних наук **БІЛА Любов Романівна**,
Одеська національна юридична академія, доцент кафедри
адміністративного і фінансового права

Провідна установа

**Університет внутрішніх справ МВС України,
кафедра управління в органах внутрішніх справ, м. Харків**

Захист відбудеться «22» серпня 2000 року о 15 годині
на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 Одеської національної
юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної
юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «22» серпня 2000 року

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

ЧАНІШЕВА Г.І.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Із проголошенням незалежності України в 1991 році участь в інтеграційних процесах, пов'язаних із використанням Світового океану, стала одним з основних напрямків діяльності нашої держави.

У сучасному світі спостерігаються тенденції посилення взаємозалежності і взаємовпливу держав у морській сфері. За цих умов триває формування міжнародного морського управління, створення його організаційно-правової бази за допомогою особливих управлінських механізмів. Такими управлінськими механізмами, що відіграють головну роль у системі міжнародного управління морською галузю, є міжнародні морські організації.

Вони забезпечують регулювання відносин, які виникають у зв'язку з вивченням і освоєнням Світового океану, та поступово розширюють сферу свого управлінського впливу.

Активне співробітництво України з міжнародними морськими організаціями достатньою мірою може сприяти створенню умов для нормального функціонування національної економіки та її інтегрування у світову економіку. Тому Україні вкрай необхідно забезпечити свою участь у діяльності міжнародних морських організацій для реалізації свого потенціалу як морської держави.

Слід підкреслити, що міжнародні морські організації не тільки сприяють поглибленню і розширенню взаємовідносин між державами в різних сферах морського співробітництва, але й активно беруть участь у юридичній регламентації цих відносин.

Однак, незважаючи на те, що міжнародні морські організації (міжурядові і неурядові) є складними управлінськими системами та суттєво впливають на процеси управління в морській сфері, ні в теорії управління, ні в адміністративно-правовій науці, як у вітчизняній, так і в зарубіжній, досліджень, присвячених міжнародним морським організаціям, не проводилося.

У зв'язку з цим особливо актуальним є дослідження організаційно-правових основ діяльності міжнародних морських організацій, виявлення оптимальних параметрів їх функціонування в системі міжнародного морського управління з погляду теорії управління й адміністративно-правової науки, що, безсумнівно, сприятиме визначенню пріоритетів участі України в міжнародних морських організаціях.

Дослідження організаційно-правових основ діяльності міжнародних морських організацій вимагає комплексного підходу, що включає виявлення передумов виникнення міжнародних морських організацій, аналіз їхнього правового статусу, характеру і функцій, установчих та інших основних актів, вивчення питань членства в міжнародних морських організаціях, структури органів, їхньої компетенції, правового значення прийнятих рішень, процедури роботи та інших питань.

Необхідно враховувати, що міжнародні морські організації, як найважливіші елементи системи міжнародного управління в морській сфері, у свою чергу, самі є системними утвореннями.

Підхід до міжнародної морської організації як до системи дозволяє встановити, що основним компонентом організації є її члени, а роль головного системостворюючого компонента виконує внутріорганізаційний механізм.

Тому не викликає сумнівів, що саме організаційно-правові основи діяльності міжнародних морських організацій повинні були стати предметом самостійного наукового дослідження.

Слід зазначити, що у вітчизняній правовій науці вивченням міжнародних організацій займалися М.М. Голубєв, О.Г. Зайцева, П.Є. Казанський, Г.І. Морозов, О.О. Шибаєва та ряд інших авторів. У той же час проблематика міжнародних морських організацій досліджувалася лише невеликим колом авторів (К.А. Бєкяшев, О.Ф. Висоцький, Г.Г. Іванов, А.Л. Колодкін), але ніколи не розглядалася з погляду теорії управління й адміністративно-правової науки, незважаючи на те, що міжнародні морські організації є специфічними суб'єктами міжнародного морського управління.

Методологічну основу дисертаційного дослідження склали різні дослідницькі методи і прийоми наукового пізнання. У процесі роботи над дисертацією здебільшого використовувалися системний метод, метод порівняльного аналізу, а також теоретико-правовий і історико-правовий методи.

Теоретичною базою дослідження стали праці фахівців у галузі теорії держави та права, конституційного права: В.В. Копейчикова, Л.І. Кормич, П.М. Рабіновича, О.В. Сурилова, М.П. Орзіха, фахівців адміністративно-правової науки і теорії управління: В.Б. Авер'янова, М.О. Баймуратова, Д.М. Бахраха, І.П. Голосніченка, Є.В. Додіна, Р.А. Калужного, С.В. Ківалова, І.М. Пахомова, О.О. Погрібного, О.Ф. Опришка, Ю.О. Тихомирова, а також праці згаданих вище фахівців із проблем міжнародних (міжнародних морських) організацій.

При розробленні теми використано результати наукових досліджень зарубіжних учених: Д. Анцилотті, С. Бастід, Р. Кеохане, К. Кольяра, З. Клепацького, В. Моравецького, М. Поточного, П. Поттера, А. Розенберга, П. Рейтера, Ф. Сейрстеда, К. Скубишевського, Г. Шермерса, Х. Шреплера, Х. Шройера та ін., праці яких практично невідомі широкому колу юридичної громадськості України.

Практичною основою дослідження стали установчі й інші акти міжурядових і неурядових міжнародних морських організацій, міжнародні угоди з різних морських питань, а також чинне законодавство України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний дисертантом напрямок дослідження пов'язаний з програмою наукових досліджень, що виконуються Одеською національною юридичною академією з теми "Проблеми розвитку держави та права України в умовах ринкових відносин". Дисертація виконана як розділ науково-дослідної роботи кафедри морського та митного права Одеської національної юридичної академії з теми "Організаційно-правові основи торговельного мореплавства".

Мета і задачі дослідження. Основною метою дослідження є розкриття організаційно-правових основ діяльності міжнародних морських організацій, виявлення оптимальних параметрів їх функціонування в системі міжнародного морського управління для обґрунтування перспектив, умов та порядку участі України в діяльності найбільш ефективних міжнародних морських організацій.

Для досягнення цієї мети дисертант поставив перед собою ряд завдань:

- визначити історичні передумови виникнення міжнародних морських організацій;
- дослідити тенденції розвитку міжнародного управління в морській сфері;
- розробити визначення міжнародної морської організації (міжурядової і неурядової) як суб'єкта управління, виявити основні критерії для класифікації міжнародних морських організацій;
- розкрити роль міжнародних морських організацій у системі міжнародного морського управління;
- розглянути основні організаційно-правові характеристики міжнародних морських організацій;
- дослідити питання набуття, зупинення та припинення членства в міжнародних морських організаціях;

- дослідити основи функціонування внутріорганізаційного механізму міжнародних морських організацій, принципи формування органів та функціональні зв'язки між ними, організаційні форми й методи діяльності, процедуру прийняття рішень;

- провести аналіз законодавства України, що регулює питання участі в міжнародних морських організаціях;

- визначити перспективи та форми участі України в діяльності найвпливовіших міжнародних морських організацій.

Наукова новизна отриманих результатів. Дисертаційна робота є першим комплексним дослідженням діяльності міжнародних морських організацій з погляду теорії управління й адміністративно-правової науки, виконаним на основі системного аналізу організаційно-правових основ діяльності міжнародних морських організацій. Наукова новизна проведеного дисертантом дослідження полягає в такому:

- визначено основні тенденції розвитку міжнародного морського управління, що виявляються в інтернаціоналізації управління і регулювання в морській сфері, а також в інституціоналізації – стійкій тенденції підвищення ролі міжнародних організацій в управлінні процесами, що відбуваються на морі;

- розроблено основні критерії, що дозволяють у сукупності розкрити характер функціонування міжнародних морських організацій у системі міжнародного морського управління;

- розроблено поняття міжнародної міжурядової морської організації, міжнародної неурядової морської організації, та визначена роль цих організацій у системі міжнародного морського управління;

- виявлено основні критерії для класифікації міжнародних морських організацій;

- визначено особливості процедури набуття, зупинення і припинення членства в міжнародних морських організаціях;

- проведено розмежування термінів “функції”, “цілі”, “задачі”, “повноваження” міжнародних морських організацій;

- розроблено визначення внутріорганізаційного механізму міжнародної морської організації й обґрунтовано висновок про його системотворюючий характер;

- встановлено коло норм, що належать до внутрішнього права міжнародних морських організацій;

- виявлено особливості принципів формування органів, а також зміни характеру функціональних зв'язків між вищими і виконавчими органами міжурядових морських організацій, в основі яких лежить не

принцип субординації, а принцип співробітництва й координації, що дозволяє говорити не про перевагу одного органу над іншим, а про їхню функціональну взаємозалежність;

- виявлено тенденції ускладнення організаційної структури міжнародних морських організацій за рахунок створення нових органів у результаті розвитку вже існуючих та появи нових функцій міжнародних морських організацій;

- встановлено критерії для визнання обов'язковими стандартів міжнародної морської організації;

- розкриваються питання адміністративно-правового забезпечення участі в міжнародних морських організаціях;

- подано рекомендації щодо перспектив участі України в діяльності міжнародних морських організацій, удосконалення системи управління в цій галузі.

Практичне значення отриманих результатів. Висновки, рекомендації і пропозиції, розроблені в результаті проведеного дослідження можуть знайти практичне застосування при розробленні проектів установчих та інших актів міжнародних морських організацій, у роботі зі створення нових міжнародних морських організацій.

Крім того, отримані дисертантом результати можуть бути використані органами державної виконавчої влади України при підготовці відповідних документів, що зумовлюють необхідність участі в тій чи іншій міжнародній морській організації, а також при аналізі їх структури і діяльності.

Результати дисертаційного дослідження вже знаходять своє застосування в Одеській національній юридичній академії в процесі викладання курсу "Морське право", спецкурсу "Міжнародні морські організації", а також можуть бути використані в навчальному процесі інших юридичних і морських вищих закладів освіти України.

Апробація результатів дисертації. Дисертація обговорювалася на кафедрі морського та митного права Одеської державної юридичної академії. Дисертант виступав із науковими доповідями і повідомленнями з теми дисертації на 1-й (1998 р.), 2-й (1999 р.) та 3-й (2000 р.) наукових конференціях професорсько-викладацького складу та аспірантів Одеської державної юридичної академії, на Міжнародній конференції "Митні операції на морському транспорті" (м. Одеса, 1999 р.), а також на Міжнародній науково-практичній конференції "Систематизація законодавства в Україні: проблеми теорії і практики" (м. Київ, 1999 р.) в Інституті законодавства Верховної Ради України.

Публікації. Основні положення дисертації викладені в одному науково-методичному посібнику, а також у шести наукових статтях дисертанта, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено ВАКом України.

Структура й обсяг дисертації. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, основної частини, яка містить 4 розділи (15 підрозділів), висновків, списку використаних джерел.

Загальний обсяг дисертації – 180 сторінок, список використаних джерел – 16 сторінок (171 найменування).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовуються актуальність і ступінь дослідженості теми дисертації, визначається зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мета і задачі дослідження, показується теоретичне і практичне значення отриманих результатів, їхня наукова новизна, вказуються форми апробації результатів дисертаційної роботи і кількість публікацій з теми дослідження.

Перший розділ “Історія створення міжнародних морських організацій” складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. “Передумови виникнення міжнародних морських організацій і міжнародного морського управління” вказується, що Світовий океан широко використовується з давніх часів. По мірі розвитку мореплавства і торгівлі дедалі більше зростає необхідність в управлінні цією сферою спільної діяльності як окремих людей, так і держав.

Дисертант поділяє думку Д.М. Бахраха, який вважає, що спільна діяльність у будь-якій сфері передбачає управління, а останнє об'єктивно необхідне і є невід'ємною ознакою суспільного буття, його атрибутом.

Нааявність управлінських начал у морській сфері дисертант виявляє вже в стародавньому світі, у зв'язку з забезпеченням порядку в морській торгівлі, спорудженням доріг і каналів у Єгипті, Греції і Римі.

Відзначається, що питання виникнення і розвитку міжнародних морських організацій, а також міжнародного управління в морській сфері спеціальна література практично не висвітлювала.

Дисертант встановлює, що передумови виникнення міжнародних морських організацій постали ще в далекому минулому. Уже в Стародавній Греції почали створюватися міжнародні об'єднання з

морських питань, наприклад, Афі́нський морський союз і Пелопонеський союз, котрі існували в VI – IV століттях до н.е.

До попередників сучасних міжнародних морських організацій, крім давньогрецьких союзів, дисертант зараховує також Ганзейський союз – найбільшу європейську морську організацію, створену в 1241 році. У роботі особливо підкреслюється роль цього союзу в розвитку співробітництва в морській сфері, формуванні однакового регулювання торговельного мореплавства.

Звертається увага на те, що створення перших міжнародних морських організацій тривало одночасно з формуванням міжнародного управління на морі. Оцінюючи історичні аспекти цього явища, дисертант проводить аналіз різних збірників і звичаїв, що стосувалися здебільшого адміністративних питань, котрі виникали в процесі торговельного мореплавства.

Відзначається динаміка управлінських функцій і способів їх здійснення відповідно до різних історичних епох. У той же час дисертант підкреслює, що забезпечення управління в морській галузі завжди залишалося актуальним завданням.

У підрозділі 1.2. “Адміністративні союзи держав з морських питань” йдеться про міжнародні адміністративні союзи XIX ст., що поклали початок постійно діючим міжнародним морським організаціям, на відміну від різних тимчасових міжнародних органів.

Проводиться аналіз різних підходів до визначення адміністративних союзів. Особливий акцент робиться на вченні Г. Єліпнека, який обґрунтовує висновок про те, що якщо об’єкти управління переходять через кордони окремої держави, або перевищують її сили, вона повинна вступити в адміністративний союз з іншими державами, який є особливим видом з’єднань організаційного характеру та має власні постійні органи.

На думку дисертанта, одним з основних завдань адміністративних союзів держав з морських питань того періоду можна назвати їхнє оформлення в особливих структурних формах, наділених діючими механізмами інтеграції держав. Серед цих механізмів можна виділити членство, структуру органів, способи прийняття рішень. У той же час, як вказується в дисертації, специфіка питань, що регулюються морськими (річковими) адміністративними союзами, і надала цим механізмам певної своєрідності.

У даному підрозділі дисертації також докладно висвітлюється питання про виникнення першої міжнародної морської організації (у сучасному розумінні цього терміна), якою в правовій літературі

прийнято вважати Центральну комісію судноплавства по Рейну (ЦКСР), котра виникла в 1815 році. При цьому використовуються праці зарубіжних авторів, що ніколи не досліджувалися раніше у вітчизняній правовій науці та в яких аналізуються форми і методи управлінської діяльності цієї організації.

У підрозділі 1.3. "Формування сучасних міжнародних морських організацій та їх правова регламентація" вказується, що із середини ХХ ст. міжурядові морські організації стали відігравати головну роль в організації і координації міжнародного співробітництва в морській сфері. Необхідність забезпечення правопорядку у Світовому океані, формування системи міжнародного морського управління, визначили створення особливих управлінських механізмів – постійних органів міжурядового співробітництва в цій галузі.

У дисертації досліджуються питання створення сучасних міжнародних морських організацій і, у першу чергу, найефективнішої з них – ІМО; обґрунтовується необхідність комплексного ґегального дослідження міжнародних морських організацій як елементів системи міжнародного управління, яке проводиться в другому розділі дисертації.

Другий розділ "Міжнародні морські організації в системі міжнародного морського управління" складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 2.1. "Тенденції розвитку міжнародного управління в морській сфері" відзначається, що зростання морських та супутніх їм зв'язків між державами є об'єктивною підставою для розширення сфери дії національних органів виконавчої влади.

Підкреслюючи фактичну наявність управлінських відносин у процесі використання Світового океану, дисертант виявляє взаємний зростаючий вплив міжнародного права і національного адміністративного права, що знаходить своє відображення у певних функціонально-структурних змінах.

Встановлюється, що в необхідних випадках на органи виконавчої влади покладаються функції по забезпеченню виконання міжнародних зобов'язань держави. Відзначено появу спеціальних міжнародних документів, що спонукають держави (їхні органи й організації) ґяти узгоджено або навіть однаково для досягнення спільних цілей. До таких документів, на думку дисертанта, належать також рішення, прийняті міжнародними морськими організаціями з метою забезпечення міжнародного морського управління.

Розкриваючи зміст поняття міжнародного морського управління, дисертант проводить аналіз різних управлінських термінів і категорій,

встановлює ряд тенденцій (інституціоналізації й інтернаціоналізації), що характеризують розвиток управління в морській сфері. При цьому, на думку дисертанта, інституціоналізація виявляється у стійкій тенденції підвищення ролі міжнародних організацій в управлінні процесами, що відбуваються на морі. Дисертант встановлює, що в даний час інституціоналізація охоплює значну частину як міждержавних, так і неміждержавних відносин.

Обґрунтовується також існування тенденції інтернаціоналізації управління і регулювання в морській сфері. Відзначаються передумови: формування спільних морських програм і проєктів; спільного управління об'єктами в рамках міжнародних морських організацій; наділення міжнародних морських організацій повноваженнями щодо прийняття актів, що орієнтують діяльність національних структур управління.

У підрозділі 2.2. "Поняття та класифікація міжнародних морських організацій" на основі аналізу понять та визначень вітчизняних і зарубіжних юристів, уперше, з погляду теорії управління, дається поняття міжнародної міжурядової морської організації, міжнародної неурядової морської організації та визначаються основні ознаки, що характеризують ці поняття. Виявляється різна правова природа міжурядових і неурядових морських організацій, аналізуються питання їх взаємодії.

Дисертант звертає увагу на те, що в теоретичному плані виділення категорії міжнародних морських організацій є виправданим насамперед тому, що, відповідно до цілого комплексу міжнародних документів, ці організації стали невід'ємною частиною правового режиму Світового океану. Вони не тільки беруть участь у виробленні принципів, норм і рекомендацій щодо найбільш доцільного порядку використання морських просторів, але й самі активно діють у цьому напрямку. У зв'язку з цим, на думку дисертанта, міжнародні морські організації повинні розглядатися як особливий управлінський механізм, що функціонує в рамках системи міжнародного морського управління.

Підкреслюється, що спільні ознаки міжнародних морських організацій сполучаються з видовим різноманіттям, наявністю індивідуальних властивостей. Тому важливою умовою формування загального уявлення про міжнародні морські організації є їх наукова класифікація, що дозволяє виділити спільні і відмінні риси досліджуваних об'єктів, установити зв'язки між ними.

У зв'язку з цим до основних критеріїв для виділення груп міжнародних морських організацій і зведення їх у єдину класифікаційну схему дисертант зараховує: членство, предмет діяльності, географічні межі діяльності, функціонально-структурні особливості.

У підрозділі 2.3. "Функції міжнародних морських організацій" дисертантом досліджується проблематика функцій на підставі аналізу праць В.Б. Авер'янова, І.Л. Бачило, а також ряду зарубіжних авторів.

Відзначається, що функціям міжнародних організацій у науковій літературі приділено недостатньо уваги. У працях адміністративістів ця проблема залишається практично нерозглянутою, незважаючи на те, що міжнародні організації як складові елементи системи міжнародного управління наділені значним обсягом управлінських функцій.

Дисертантом дається поняття функцій міжнародних морських організацій і проводиться їх розмежування з поняттями "завдання", "цілі", "повноваження" на підставі аналізу установчих актів цих організацій.

Залежно від типу процесу діяльності, тобто від методів і засобів, що використовуються організацією для здійснення завдань, котрі стоять перед нею, дисертант підрозділяє функції міжнародних морських організацій на регулюючі (встановлення норм і зразків, що формують та визначають поведінку учасників у сфері вивчення й освоєння Світового океану), контрольні (виявлення фактичного стану справ і зіставлення його зі змістом норм і зразків задля встановлення необхідної їхньої відповідності), оперативні (пряма практична діяльність організації по виконанню її власних рішень із використанням ресурсів, які вона має у своєму розпорядженні).

Серед інших функцій міжнародних морських організацій, які мають важливе значення, дисертант виділяє інформаційну і кодифікаційну функції.

У підрозділі 2.4. "Правовий статус міжнародних морських організацій" відзначається, що дослідження організаційно-правових основ діяльності міжнародних морських організацій неможливе без аналізу правового статусу цих організацій, тобто комплексу суб'єктивних прав і обов'язків, що їх набувають та здійснюють міжнародні морські організації в межах їхньої правосуб'єктності. У зв'язку з цим у дисертаційному дослідженні докладно висвітлюється проблематика основних прав і обов'язків міжнародних морських організацій.

У дисертації вказується, що складовою частиною правового статусу міжнародної морської організації є її компетенція, тобто закріплена в установчих документах сукупність повноважень організації в особі її органів, що належать до кола вирішуваних питань і характеру прийнятих рішень.

Дисертант відзначає, що держави передають у відання міжнародної морської організації певне коло питань, з яких раніше відносини між ними мали безпосередній двосторонній або багатосторонній характер. Будучи закріпленим в установчому акті, це коло питань стає предметною компетенцією міжнародної морської організації. Причому держави не тільки визначають компетенцію організації, але й домовляються про розподіл її між органами міжнародної морської організації.

Іншим елементом, що складає поняття компетенції міжнародної морської організації, на думку дисертанта, є юрисдикційна компетенція, яка визначає юридичну чинність актів організації з тих питань, що належать до її предметної компетенції.

Докладно досліджуються концепції “іманентної” і “передбачуваної” компетенції. При цьому дисертант підтримує думку ряду вчених-юристів (Г.І.Тункіна та ін.) про те, що передбачувана компетенція можлива тоді, коли вона виходить з явно наданих організації або її органу повноважень і функцій та необхідна для їх здійснення.

У цьому розумінні розглядається закріплена в Конвенції ООН з морського права 1982 року передбачувана компетенція для Міжнародного органу по морському дну, де вказується, що “Орган має такі передбачувані повноваження, котрі відповідають даній Конвенції, що випливають із цих повноважень і функцій, пов’язаних із діяльністю в районі, та є необхідними для їх здійснення”.

Вказується, що здійснення функцій об’єктивно вимагає наділення міжнародної морської організації відповідними повноваженнями.

У зв’язку з цим дисертантом розрізняються також види повноважень, що здійснюють міжнародні морські організації. Це нормативно-регулюючі, оперативні, контрольно-спостережні, структурно-організаційні повноваження і т.ін.

У підрозділі 2.5. “Порядок набуття, призупинення і припинення членства в міжнародних морських організаціях” дисертант обґрунтовує думку, відповідно до якої членство в міжнародних морських організаціях характеризують такі аспекти: порядок і умови прийому до організації; види членства; права й обов’язки членів

організації; питання добровільного і примусового призупинення і припинення членства в міжнародних морських організаціях.

На основі аналізу установчих актів міжнародних морських організацій відзначається, що за порядком прийому члени організації підрозділяються на дві категорії: початкові члени і члени, які приєдналися. У рамках міжнародної морської організації їх правове становище однакове. Відмінність полягає лише в порядку прийому, оскільки початкові члени стають членами організації, минаючи спеціальну процедуру прийому, яку повинні пройти члени, котрі приєднуються.

Дисертант виявляє особливості спрощеного і звичайного порядку прийому до міжнародних морських організацій.

Відзначається, що початкові члени, як і ті, які приєднуються, повинні обов'язково відповідати зафіксованим в установчих актах загальним і специфічним умовам, запропонованим до кандидатів у члени міжнародних морських організацій.

У роботі досліджуються різні категорії членства в міжнародних морських організаціях (повне, асоційоване, часткове) та виявляються їх специфічні особливості.

Вказується, що така форма співробітництва, як часткове членство, може розглядатися як свого роду попередній етап до повного членства в міжнародних морських організаціях, і цілком прийнятна для України, яка прагне до участі в діяльності найбільш ефективних із них.

Аналізуючи права й обов'язки членів міжнародної морської організації, дисертант відзначає, що вони підрозділяються на дві основні групи: права й обов'язки, що випливають із необхідності співробітничати в рамках міжнародної морської організації; права й обов'язки, безпосередньо пов'язані зі статусом члена, котрі підрозділяються, у свою чергу, на колективні й індивідуальні, обсяг яких залежить від установчого акту організації та її механізму.

Розглядаючи питання призупинення членства в міжнародних морських організаціях, дисертант виділяє два їх види – добровільне призупинення членства, а також призупинення членства як вид “внутрішньої санкції”, що є відстороненням держави від участі в діяльності міжнародної морської організації або його обмеження, залежно від формулювання установчого акту. Докладно аналізуються підстави і цілі призупинення членства, його період, ступінь втрати прав, правове становище учасника, членство якого призупинено та

інші питання. При цьому дисертант вказує на переваги факультативного призупинення членства в порівнянні з обов'язковим.

Висвітлюючи питання припинення членства в міжнародних морських організаціях, дисертант встановлює і докладно характеризує п'ять основних способів припинення членства: вихід, виключення, втрата членства в результаті неприйняття поправки до установчого акту, ліквідація держави і розпуск міжнародної морської організації.

Третій розділ “Внутріорганізаційний механізм міжнародних морських організацій” складається з п'яти підрозділів.

У підрозділі 3.1. “Поняття та загальна характеристика внутріорганізаційного механізму міжнародних морських організацій” проводиться дослідження процесів формування і розвитку внутріорганізаційного механізму, що дозволяє простежити міру зростання значення цього механізму для діяльності міжнародних морських організацій і виявити деякі загальні тенденції його розвитку.

Дисертантом обґрунтовується висновок про системостворюючий характер внутріорганізаційного механізму для міжнародних морських організацій.

На думку дисертанта, внутріорганізаційний механізм міжнародних морських організацій є системою, що об'єднує в єдине ціле сукупність органів, систему стійких функціональних зв'язків між ними, організаційні форми і методи діяльності органів, а також норми права, що містяться в установчому й інших актах організації та регулюють функціонування внутріорганізаційного механізму.

У підрозділі 3.2. “Організаційна структура міжнародних морських організацій” обґрунтовується думка дисертанта про те, що організаційна структура міжнародних морських організацій визначається їх цілями і функціями, котрі, як відомо, у міжнародних організацій різні.

Водночас дисертант вказує, що для структури міжнародних морських організацій характерна однотипність. Практично в усіх міжнародних морських організаціях є чотири різновиди органів: вищі, виконавчі, адміністративні, допоміжні.

Відзначається, що практика міжнародних морських організацій виробила ряд особливих принципів формування виконавчих органів, закріплених у даний час в установчих актах цих організацій: принцип справедливого географічного представництва (ВМО), принцип специфічних інтересів (ІМО), принцип рівного представництва груп держав із незбіжними інтересами (Міжнародний орган по морському дну), принцип найбільшого фінансового внеску (ІНМАРСАТ) та ін.

Звертається увага на зміну характеру функціональних зв'язків між вищими і виконавчими органами міжурядових морських організацій, робиться висновок про відсутність переваги одного органу над іншим та їх функціональну взаємозалежність.

Вказується, що характер взаємодії цих органів, їх компетенція, а також деякі інші питання, безпосередньо пов'язані зі структурою організації, визначають специфіку міжнародних морських організацій.

У підрозділі 3.3. "Внутрішнє право міжнародних морських організацій" дисертант відзначає, що міжнародні морські організації в процесі функціонування виробляють свої комплекси норм. На підставі огляду основних концепцій внутрішнього права міжнародних організацій, аналізу праць учених, які зверталися до проблеми внутрішнього права, дисертант формулює ряд висновків з цієї проблеми, підкреслюючи складний, комплексний, неоднорідний характер внутрішнього права міжнародних морських організацій.

На його думку, до внутрішнього права міжнародних морських організацій слід зараховувати: внутрішні процедурні регламенти; фінансові правила організації; правила, що стосуються персоналу організації; правила, що стосуються адміністративних чи інших питань діяльності організації; рішення організації про створення її допоміжних органів.

У підрозділі 3.4. "Організаційні форми та методи діяльності міжнародних морських організацій" вказується, що успішне виконання органами міжнародних морських організацій складних та різноманітних функцій багато в чому залежить від вибору форм і способів організації їхньої роботи. Цей вибір визначається місцем і призначенням органу в структурі міжнародної морської організації, специфікою його завдань і цілей, а також положеннями установчого акту організації.

Під організаційною формою діяльності міжнародної морської організації дисертант розуміє конкретні організаційні способи досягнення її цілей і завдань, до яких належать проведення сесій, конференцій і нарад, засідань робочих груп тощо.

Дисертант виявляє широкий спектр методів діяльності міжнародних морських організацій, вказує, що на їх використання впливають функції і компетенція органів міжнародних морських організацій.

Відзначається, що методи діяльності є невід'ємною частиною внутріорганізаційного механізму, що надає рух і направляє роботу

органів міжнародних морських організацій по здійсненню координації співробітництва в морській сфері.

Підкреслюється, що одним із найбільш значущих і поширених методів, які використовують міжнародні морські організації, є прийняття рішень, про що докладно йдеться в підрозділі 3.5. "Процедура прийняття та юридична чинність рішень міжнародних морських організацій". На думку дисертанта, метод прийняття рішень визначається мірою узгодженості позицій членів організації та встановлюється правилами процедури міжнародної морської організації. Дисертант зараховує до традиційних методів прийняття рішень на основі голосування – одноставність, а також просту або кваліфіковану більшість (мажоритарний метод). Вказується, що останнім часом поширення набули метод консенсусу і змішані методи прийняття рішень.

Визначається роль органів міжнародних морських організацій у процесі підготовки і прийняття рішень.

На підставі аналізу установчих актів міжнародних морських організацій дисертант встановлює, що в більшості цих організацій головним принципом голосування є рівність голосів. У той же час відзначається існування міжнародних морських організацій, у яких роль члена організації в прийнятті рішень ставиться в пряму залежність від його участі у фінансуванні організації, економічного потенціалу та ряду інших критеріїв. У зв'язку з цим, на прикладі таких міжнародних морських організацій як ІНМАРСАТ, ІНТЕЛСАТ, дисертант розкриває сутність принципу "зваженого голосування".

Стосовно сфери регулювання, дисертант виділяє рішення міжнародних морських організацій із питань суті, що стосуються основних цілей організації, і рішення з питань процедури, пов'язані з її внутрішніми проблемами. Відзначається, що рішення з питань процедури мають обов'язковий характер.

Юридична чинність рішень, прийнятих міжнародними морськими організаціями з питань суті, ставиться дисертантом у залежність від характеру організації, а також від волевиявлення держав із приводу визнання даних рішень міжнародної морської організації як обов'язкових для виконання.

З огляду на специфіку діяльності Міжнародної морської організації (ІМО), дисертант виділяє критерії для визнання як обов'язкових особливих адміністративно-регламентаційних актів (стандартів) даної організації.

Четвертий розділ дисертації “Адміністративно-правове забезпечення участі в міжнародних морських організаціях” складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1. “Організація управління у сфері забезпечення участі України в міжнародних морських організаціях” на підставі аналізу чинного законодавства України, дисертант встановлює, що основну роль в організації управління у сфері забезпечення участі України в міжнародних морських організаціях відіграє Міністерство закордонних справ України. З урахуванням цього проводиться аналіз функцій МЗС України, спрямованих на забезпечення участі України в міжнародних організаціях.

Відзначається, що завдяки членству в міжнародних морських організаціях Україна бере участь у формуванні правопорядку у Світовому океані.

Особлива увага в даному підрозділі приділяється упорядкуванню участі міністерств і відомств України в діяльності міжнародних морських організацій, надаються рекомендації щодо вдосконалення законодавства України в даній галузі у зв'язку з проведенням адміністративної реформи і реформуванням системи органів державної виконавчої влади.

У підрозділі 4.2. “Реєстрація і порядок розміщення в Україні структурних підрозділів міжнародних морських організацій” вказується, що реєстрація філій, відділень, представництв та інших структурних підрозділів неурядових морських організацій в Україні здійснюється Міністерством юстиції України. Детально досліджується порядок і умови такої реєстрації. У даному підрозділі розглядаються також питання розміщення представництв міжнародних міжурядових і неурядових морських організацій в Україні, вносяться пропозиції щодо вдосконалення процедури одержання ними відповідних дозволів від уповноважених державних органів.

У підрозділі 4.3. “Легалізація в Україні міжнародних неурядових морських організацій” проводиться аналіз нормативно-правових актів України, що визначають порядок легалізації міжнародних неурядових морських організацій в Україні.

Відзначається, що міжнародні неурядові морські організації в Україні створюються і діють на підставі добровільності, рівноправності їхніх членів (учасників), самоврядування, законності та гласності.

Звертається увага на те, що міжнародні неурядові організації підлягають обов'язковій реєстрації Міністерством юстиції України. У

зв'язку з цим, дисертант докладно зупиняється на порядку реєстрації міжнародних неурядових морських організацій в Україні.

Дисертант вказує, що зареєстровані в Україні міжнародні неурядові морські організації можуть вступати в адміністративно-правові відносини з державними органами. Відзначається, що більшість адміністративно-правових відносин, що виникають за участю міжнародних неурядових організацій, є горизонтальними, тобто характеризуються відсутністю відносин "влади і підпорядкування" (внесення пропозицій органам влади і управління, одержання від них інформації). У той же час деякі адміністративно-правові відносини за участю міжнародних неурядових організацій можуть містити владний елемент (при здійсненні державного контролю та нагляду за їх діяльністю).

У дисертації підкреслюється, що адміністративно-правове регулювання діяльності міжнародних неурядових морських організацій в Україні здійснюється шляхом державного регулювання основ їх діяльності, порядку легалізації і ліквідації міжнародних неурядових морських організацій, здійснення контролю і нагляду та встановлення відповідальності за порушення законодавства.

У висновках узагальнюються результати дисертаційного дослідження, формулюються рекомендації щодо їх наукового і практичного застосування.

Дисертант вказує, що міжнародні морські організації є головним елементом системи міжнародного управління, специфічним управлінським механізмом, що забезпечує вирішення найважливіших проблем у морській сфері.

У результаті проведеного дослідження відзначається, що сучасні міжнародні морські організації, їх організаційна структура, методи і форми діяльності перебувають у постійній динаміці та потребують подальшого розвитку та вдосконалення.

Дисертант підкреслює, що кількість міжнародних морських організацій постійно зростає. Вони мають різний правовий статус, структуру і функціональну спрямованість і, відповідно, різну ефективність. У зв'язку з цим, у висновках дисертант оцінює перспективи участі України в найвпливовіших міжнародних морських організаціях.

На думку дисертанта, вступ нашої держави в такі організації, як СОТ, ФАО, та активізація участі України в міжнародних морських організаціях, члсном яких вона вже є, безсумнівно сприятиме підвищенню авторитету України як морської держави.

Крім того, дисертант вважає, що особливої уваги вимагає забезпечення участі українських структур в інших організаціях, які сприяють міжнародному морському співробітництву, серед них і неурядових (Міжнародний морський комітет, Міжнародна палата судноплавства та ін.), а також необхідність адаптації законодавства України до стандартів, прийнятих міжнародними морськими організаціями.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1.Сергеев Ю.В. Внутриорганизационный механизм международных морских организаций // Актуальные проблемы политики. – 2000. – № 8. – С. 253 – 256.

2.Сергеев Ю.В. История создания международных морских организаций: Центральная комиссия судоходства по Рейну // Актуальні проблеми держави та права: Збірник наукових праць. – Вип. 6. – Ч. II – Одеса: Астропринт, 1999. – С. 204 – 211.

3.Сергеев Ю.В. Міжнародні морські організації та перспективи участі в них України // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 1999. – № 3. – С. 65 – 68.

4.Сергеев Ю.В. Международные морские организации: Учебно-методическое пособие. – Одесса: Библиотека журнала "Торговое мореплавание", 1999. – 20 с.

5.Сергеев Ю.В. Организационно-правовые основы деятельности Международного морского комитета // Юридический вестник. – 1999. – № 4. – С. 41 – 44.

6.Сергеев Ю.В. Передумови створення, цілі та функції Міжнародної морської організації (ІМО) // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 1999. – № 4. – С. 135 – 139

7.Сергеев Ю.В. Правовые проблемы участия государств в деятельности международных морских организаций // Актуальные проблемы политики. – 1999. – № 6-7. – С. 94 – 100.

8.Сергеев Ю.В. Стандарты Міжнародної морської організації (ІМО), їх юридична обов'язковість і проблеми імплементації в національне законодавство // Систематизація законодавства в Україні: проблеми теорії і практики. Матеріали науково-практичної конференції. – К.: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1999. – С. 555 – 559.

АНОТАЦІЇ

Сергеев Ю.В. Организационно-правовые основы деятельности международных морских организаций. – Рукопись.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2000.

У дисертації проводиться комплексне дослідження організаційно-правових основ діяльності міжнародних морських організацій з погляду теорії управління та адміністративно-правової науки, аналізується специфіка внутріорганізаційного механізму міжнародних морських організацій, виявляються оптимальні параметри функціонування міжнародних морських організацій у системі міжнародного морського управління.

Надаються рекомендації щодо вдосконалення законодавства України з метою упорядкування участі органів виконавчої влади України в діяльності міжнародних морських організацій, а також вносяться пропозиції щодо активізації участі України у найвпливовіших міжнародних морських організаціях.

Ключові слова: управління, міжнародне морське управління, міжнародна морська організація, членство, орган, система, внутріорганізаційний механізм, функції, компетенція.

Сергеев Ю.В. Организационно-правовые основы деятельности международных морских организаций. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – теория управления; административное право и процесс; финансовое право. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2000.

В диссертации проводится комплексное исследование организационно-правовых основ деятельности международных морских организаций с точки зрения теории управления и административно-правовой науки, анализируется специфика внутриорганизационного механизма международных морских организаций, выявляются оптимальные параметры функционирования международных морских организаций в системе международного морского управления.

Даются рекомендации по совершенствованию законодательства Украины с целью упорядочения участия органов исполнительной

власти Украины в деятельности международных морских организаций, а также вносятся предложения по активизации участия Украины в наиболее влиятельных международных морских организациях.

Ключевые слова: управление, международное морское управление, международная морская организация, членство, орган, система, внутриорганизационный механизм, функции, компетенция.

Sergeyev Yu.V. Organizational and Legal Bases of Activity of International Maritime Organizations. - Manuscript.

Thesis for a Candidate of Law's degree by specialized 12.00.07 – Theory of Management; Administrative Law and Process; Financial Law. – Odessa National Law Academy, Odessa, 2000.

The thesis makes a compound investigation of organizational and legal bases of activity of international maritime organizations from the point of view of the theory of management and the science of administration and law.

There are revealed historical preconditions for emergence of international maritime organizations and international maritime administration.

It is emphasized that international alliances on maritime issues started emerging still in ancient Greece (Athens Maritime League and Peloponnesian League existed in VI – IV centuries B.C.).

The thesis points out that among the predecessors of modern international maritime organizations there should be mentioned Hanseatic League – the largest European maritime organization established in 1241, as well as a number of other organizations.

It is noted that the modern world witnesses a tendency towards intensification of interdependency and mutual influence of states in the field of maritime activities. Under these conditions there takes place formation of international maritime administration, creation of its organizational and legal basis with the help of specific managerial mechanisms. According to the author, international maritime organizations are such managerial mechanisms playing the main role in the system of international maritime administration.

The paper touches upon various aspects of work of modern inter-governmental (IMO, IHO, WMO, ILO, INMARSAT, DC etc.) and non-governmental maritime organizations (CMI, BIMCO, IAPH and others).

Notions of modern inter-governmental and international non-governmental maritime organizations have been elaborated, main criteria

for classification of international maritime organizations have been established in the thesis.

Problems of functions and competence of international maritime organizations are investigated in details, procedures of acquiring, suspending and canceling the membership in international maritime organizations are analysed.

Special attention has been paid to intra-organization mechanism of international maritime organizations and its constituent parts: organizational structure, intra-organization norms, organizational forms and methods of activity.

Recommendations are given as for perfection of the legislation of Ukraine with the aim to regulate participation of ministries and departments of Ukraine in activities of international maritime organizations, as well as proposals are made to make more active participation of Ukraine in activities of the most influential international maritime organizations.

Key words: administration, international maritime administration, international maritime organization, membership, organ, system, intra-organization mechanism, functions, competence.